

Odgoviteljice, vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa

KATA S. AMABILIS JURIĆ*

• <https://doi.org/10.31823/d.30.2.4> •

UDK: 37:001.8*616-036.21 • Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 20. kolovoza 2021. • Prihvaćeno: 15. srpnja 2022.

Sažetak: Na temelju teološko-katehetske, religiozno-pedagoške i sociološke literature u radu su predstavljene rezultati kvalitativnoga istraživanja o promišljanjima odgoviteljica, vjeroučitelja/ica i ravnatelja Zagrebačke i Sisačko-moslavačke županije u kojoj mjeri kršćanska vjera pomaže pronaći smisao u vremenu krize pandemije i potresa te pruža li čvrstu nadu kao oslonac u različitim okolnostima radi poboljšanja kvalitete života u predškolskim ustanovama, Centrima za odgoj i obrazovanje, osnovnim i srednjim školama. U prvom dijelu ovoga znanstvenoga rada ukratko je objašnjena metodologija kvalitativnih istraživanja koja pruža mogućnost detaljnijega i dubljega sagledavanja i razumijevanje problema koji se istražuje. Iskazi sugovornika u dubinskom intervjuu o promišljanjima pred izazovima pandemije i potresa, opisani u drugom dijelu rada, omogućuju dublje razumijevanje percepcije aktualnoga stanja u odgojno-obrazovnim ustanovama s posebnim naglaskom na duhovno-vjerničkim proživljavanjima vremena u kojem živimo. Dobiveni rezultati pokazuju da se intervjuirani vjeroučitelji, unatoč općeljudskim osjećajima straha, anksioznosti, nesigurnosti, tjeskobe i izgubljenosti, uspijevaju hrabro i odvažno nositi kroz ovo vrijeme zahvaljujući čvrstom pouzdanju u Boga, molitvi, vjeri i nadi, što je evidentno u njihovu još zauzetijem i predanijem radu s djecom i mladima.

Ključne riječi: pandemija, potres, odgoviteljice u predškolskim ustanovama, vjeroučitelj/ica, kvalitativno istraživanje, dubinski intervju.

* Doc. dr. sc. Kata s. Amabilis Jurić, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Vlačka 38, p. p. 432, 10 000 Zagreb, Hrvatska, sestraamabilis@gmail.com

Uvod

Godina 2020. ostat će duboko urezana u sjećanje i iskustvo ljudi kao godina prepuna strahova, izgubljenosti, beznada i depresije uzrokovanih pandemijom koronavirusne bolesti i potresa po cijelom svijetu,¹ posebice u Zagrebačkoj i Sisačko-moslavačkoj županiji.² Nedvojbeno je da su sva ta iznenadna događanja uvjetovala brojne promjene u životu suvremenoga čovjeka, pa prema tomu i vjeroučitelja vjernika laika te cjelokupnoga društva. Pojavili su se brojni izazovi na koje treba odgovoriti, i u profesionalnom i u osobnom, odnosno duhovno-vjerničkom životu. Strah i neizvjesnost, tjeskoba, nemogućnost predviđanja i planiranja, javnozdravstvene mjere i mjere ograničavanja kretanja, gubitci radnih mjesta povezani s financijskim gubitcima, promjene životnih okolnosti poput nastave na daljinu i rada kod kuće,³ samo su neki od stresora koji povećavaju rizik od psihičkih i raznih drugih bolesti.⁴

Neupitno je da živimo u vremenu u kojem dolazimo u susret s vrlo različitim iskustvima boli, patnje i tjeskobe. Velik dio njih uzrokovan je izravno ili neizravno pandemijom još nedovoljno poznate bolesti, kao i potresima koji su pogodili zagrebačko i sisačko-moslavačko područje. Bol i patnja ne čekaju na konačnu jasnoću oko pandemije. Oni u svakoj novoj zaraženoj osobi otvaraju osobnu priču i osobni odnos prema boli. Svako od tih iskustava i nesvjesno traga za mogućnošću smisla, o kojem može ovisiti i intenzitet boli i način njezina shvaćanja i razumijevanja. Bol uvijek ostaje bol i jedino se mijenja ovisno o ozračju u koje je smještena i smislu koji joj se pridaje.⁵

U povijesti čovječanstva trenutci krize, povezani s prirodnim i ekološkim katastrofama, glađu, pandemijama, potresima i ratovima, uvijek su pred suvremenoga čovjeka, odnosno vjeroučitelja laika, postavljali temeljna egzistencijalna pitanja: Zašto se to moralo dogoditi? Tko je kriv što se to dogodilo? Zašto se baš meni ili njemu/njoj to moralo dogoditi? Zašto se događa takvo veliko zlo koje je uzroko-

¹ Usp. Z. TURZA, *Razgovori o Jobu. Filozofski, ekonomski, antropološki i teološki pristup starozavjetnoj knjizi o Jobu*, Zagreb, 2021., 9.

² Usp. V. GOLUBIĆ ZATEZALO, D. KARLOVIĆ, Mentalno zdravlje i psihološke krizne intervencije tijekom COVID-19 pandemije i potresa u Hrvatskoj, u: *International Journal of Psychiatry and Related Sciences* 56(2020.)2, 193–198.

³ Više o stavovima učitelja i roditelja o različitim aspektima nastave na daljinu vidi u: N. ČURKOVIĆ, S. KRAŠIĆ, I. KATAVIĆ, Stavovi učitelja i roditelja učenika osnovnih škola o nastavi na daljinu, u: *Odgojno-obrazovne teme* 3(2020.)5, 5–24.; O poteškoćama u odgoju i obrazovanju u oskudnim vremenima vidi u: J. GARMAZ, Muke s odgojem u oskudnim vremenima, u: *Crkva u svijetu* 56(2021.)1, 3–6.

⁴ Opširnije o cjelokupnoj situaciji pandemije vidi u priručniku: A. BOGDAN i suradnici (ur.) *Korona virus i mentalno zdravlje: psihološki aspekti, savjeti i preporuke*, Zagreb, 2020.

⁵ Usp. A. VUČKOVIĆ, Bol i smisao, *Crkva u svijetu* 55(2020.)3, 391–394., ovdje 394.

valo strašne ljudske patnje? Ako Bog postoji, ako je svemoguć i dobar, čemu onda zlo? Ta i njima slična pitanja upravljena su svakom čovjeku današnjice, kršćaninu, a na osobit način vjeroučitelju vjerniku laiku.⁶ U traženju vjerničkoga odgovora, analizirajući sumnju, razna pitanja i paradoks kao iskustva unutar vjere te istražujući u kakvom su odnosu s današnjom naglašenom krizom vjere, analizom biblijskih uporišta, filozofskih razmišljanja te nadasve egzistencijalnih polazišta, M. Pehar pokazuje da opravo ta iskustva, premda se izvanjski pokazuju pod vidom krize, zapravo predstavljaju uozbiljenje i pročišćenje vjere.⁷

Novonastala situacija postaje također izazov ne samo za teologiju, odnosno Crkvu, nego i za suvremene vjeroučitelje koje potiče na djelotvorno promišljanje i reagiranje, u protivnom gube na svojoj vjerodostojnosti i autentičnosti. Upravo u toj perspektivi, danas više no ikada, snažno odzvanjaju riječi Drugoga vatikanskoga koncila:

»Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe, jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu. Njihova se naime zajednica sastoji iz ljudi koje u Kristu sjedinjene vodi Duh Sveti u njihovu hodu prema Očevu kraljevstvu; oni su primili poruku spasenja koju valja iznijeti pred svakoga. Zbog toga ta zajednica stvarno doživljuje samu sebe prisno povezanom s ljudskim rodом i njegovom poviješću.«⁸

S druge strane zapažamo da je materijalna sigurnost postala glavnom preokupacijom i osnovnim kriterijem čovjeka, ali i izvorom njegovih duhovnih kriza iz jednostavnoga razloga što živimo u društvu koje je duhovne dosege podredilo području svjetovnih datosti. Zahvaljujući hedonizmu, koji se u posljednjim desetljećima širio dometima materijalnoga napretka, suvremeni je čovjek svoje štovanje »sekularizirane vjere« preusmjeravao na nove oblike materijalističkoga idolopoklonstva, čime se stvorio novi oblik pseudoreligioznosti, koja je svoje vjerne sljedbenike dovela do još većega nezadovoljstva i razočarenja, što je posljedica društveno-gospodarske i duhovne globalne krize, kojoj trebaju jasnija društveno-kulturna i etičko-moralna očitovanja.⁹

⁶ U svom nevelikom, ali nadahnjujućem djelu *Gdje je Bog u doba koronavirusa?* britanski mislilac John C. Lennox donosi smjernice kako bi se kršćani trebali postaviti prema pandemiji koronavirusne bolesti. Više o tome vidi u: J. LENNOX, *Gdje je Bog u doba koronavirusa?*, Split, 2020.

⁷ Iscrpnije o tome vidi u: M. PEHAR, Sumnja, patnje i paradoks unutar kršćanske vjere, u: *Služba Božja* 53(2013.)1, 23–46.

⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes – Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, u: ISTI, *Dokumenti*, Zagreb, 72008., br. 1.

⁹ Usp. S. VULETIĆ, Riječ utjehe u kriznim vremenima, u: *Diacovensia* 21(2013.)3, 405–406.

Iz te je perspektive, među ostalim, pokrenuto ovo istraživanje radi propitivanja kako djeca i mladi proživljavaju i na koji se način nose sa svim neizvjesnostima vremena pandemije i potresa. Nadalje je bilo važno otkriti kako sva ta novonastala stvarnost utječe na životno i radno ozračje odgojiteljica koje rade s najranjivijim sociološkim skupinama djece predškolske dobi. Također se htjelo doznati na koji se način taj utjecaj odražava na vjeroučitelje/ice koji rade s djecom i mladima obilježenim različitim fizičkim i mentalnim poteškoćama. I nakraju kako je cjelokupna navedena situacija utjecala na život i rad vjeroučitelja/ica u osnovnim i srednjim školama, uključivo i ravnatelje osnovnih škola.

1. Metodološki pristup kvalitativnom istraživanju

Kvalitativne istraživačke metode čine široku obitelj koja obuhvaća mnoštvo pristupa i tehnika razvijenih u okviru heterogenih znanstvenih disciplina, čija se određenja i ciljevi naglašeno razlikuju, ali ih sve okuplja zajedničko polazište. Među odrednicama što ih dijele uglavnom se ističe bavljenje riječima umjesto brojevima tipičnima za kvantitativne metode. Uvodno valja napomenuti da, za razliku od pozitivističke znanosti koja se bavi istraživanjem pojava za koje vjeruje da posjeduju svoju *objektivnu* sliku, neovisnu o viđenju promatrača, kvalitativni pristup proučava fenomene u njihovu prirodnom okruženju na način da se trudi dati im smisao i protumačiti ih u skladu sa značenjem koje im pridaju ljudi. Stoga se kvalitativne metode temelje ne samo na analizi tekstualne građe, nastale na temelju osobnih iskustava, životnih priča, pojedinačnih ili skupnih intervjuova značajnih za život pojedinca, nego i vizualne građe, prostora oko nas, neverbalnih interakcija i sl.¹⁰ U tom kontekstu G. Milas tvrdi da kvalitativne metode povećavaju razumijevanje problema jer je njihova razina analize daleko detaljnija i dublja nego što je to slučaj u tradicionalnim istraživačkim metodama,¹¹ što je i jedan od razloga odabira upravo takvoga načina empirijskoga istraživanja.

1.1. IZABRANI OBLIK INTERVJUA

Slijedeći metodološka načela kvalitativnoga istraživanja¹², u istraživanju je primijenjena metoda dubinskoga ili nestandardiziranoga intervjuova,¹³ koji se još naziva *narrativnim* intervjuom. Naime ovdje je riječ o posebnoj vrsti razgovara u kojoj spon-

¹⁰ Usp. K. A. JURIC, *Duhovnost vjeroučitelja vjernika laika u suvremenim hrvatskim crkveno-društvenim uvjetima, doktorski rad*, Zagreb, 2013., 215.

¹¹ G. MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, Zagreb, 2005., 571–572.

¹² Usp. S. LAMNEK, *Qualitative Sozialforschung*, Basel, 2010., 21–30.

¹³ Usp. G. MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, 586–587.

tanost i domišljatost voditelja razgovora s odabranim uzorkom sudionika služe stjecanju neposrednoga i slojevitoga uvida u delikatne teme. Tijek razgovora treba teći u opuštenom i ugodnom ozračju, lišenom svakoga pritiska vrjednovanja, što ispitaniku omogućuje davanje iskrenijih i necenzuriranih odgovora. Cilj razgovora ne sastoji se u prikupljanju egzaktnih podataka, nego u stjecanju što dubljega, konkretnijega i iscrpnijega uvida u problematiku koja se istražuje. Kako bi se to postiglo, prethodno se pripremi vodič za intervju, odnosno protokol za razgovore koji pomaže da se sa svim sudionicima razgovora o određenim tematskim područjima razgovara na istu temu, iz čega proizlazi da je u kvalitativnom istraživanju također korištena metoda polustrukturiranoga (*halbstrukturiertes-leitfadenorientiertes*)¹⁴ intervjua, koji, među ostalim, pruža mogućnost da svaki razgovor ima svoju nit vodilju.¹⁵

1.2. SVRHA I CILJEVI KVALITATIVNOGA ISTRAŽIVANJA

Svrha istraživanja jest propitati promišljanja i stavove odgojiteljica i vjeroučitelja/ica o tome u kojoj mjeri kršćanska vjera pomaže pronaći smisao u vremenu krize pandemije i potresa te pruža li i na koji način sigurnu i čvrstu nadu kao oslonac u svim okolnostima radi poboljšanja kvalitete života i rada u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama te centrima za odgoj i obrazovanje.

Za navedeno kvalitativno istraživanje postavljeni su sljedeći ciljevi: Opisati aktualno stanje vremena pandemije i potresa; istražiti na koji način ispitanici tumače novonastalu situaciju i promišljaju o njoj u svjetlu svojih općeljudskih i duhovno vjernih stavova; prikazati svoje osobno iskustveno proživljavanje pandemije i potresa te iskustvo u radu s djecom u predškolskim ustanovama, centrima za odgoj i obrazovanje, osnovnim i srednjim školama; u glavnim crtama iznijeti izazove karakteristične za aktualno stanje u navedenim ustanovama s posebnim naglaskom na duhovno-vjerničkim proživljavanjima vremena u kojem živimo; istražiti na koji način vjera i pouzdanje u Boga pomažu u suočavanju s novonastalim poteškoćama pandemije i potresa; ispitati eventualne nove naglaske u odgojno-obrazovnom radu s djecom i mladima koji utječu na poboljšanje kvalitete života i odgojno-obrazovnoga procesa u vremenu pandemije i potresa.

¹⁴ Usp. M. BOCK, *Das halbstrukturierte-leitfadenorientierte Tiefeninterview: Theorie und Praxis der Methode am Beispiel von Paarinterviews*, u: J. H. P. HOFFMEYER-ZLOTNIK (ur.), *Analyse verbaler Daten. Über den Umgang mit qualitativen Daten*, Opladen, 1992., 90–109.

¹⁵ O pristupu i tehnikama kvalitativnih istraživanja vidi više u: G. MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, 571–601.; A. BUCHER, *Einführung in die empirische Sozialwissenschaft*, Stuttgart, 1994., 54.; usp. također: K. A. JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja vjernika laika u suvremenim hrvatskim crkveno-društvenim uvjetima*, 216.

1.3. IZBOR UZORKA

Dubinski intervjui realiziraju se, prema suvremenim sociološkim istraživanjima, na namjerno odabranom uzorku s tridesetak, najviše četrdesetak osoba čije se mišljenje želi upoznati, za razliku od anketnoga kvantitativnoga istraživanja, čiji se rezultati temelje na odgovorima na pitanja ispitanika čiji je uzorak brojčano veći (stotine i tisuće). Za izbor sugovornika za intervjue u ovom su istraživanju također uvaženi kriteriji koji se primjenjuju na području suvremenih istraživanja kvalitativnih modela,¹⁶ posebice metoda snježne grude (*snowball method*),¹⁷ koja je primijenjena u istraživanju. Osim toga valja imati na umu da istinska reprezentativnost u kvalitativnim istraživanjima nije nešto što je čvrsto zadano, nego je daleko važnije da u istraživanju budu obuhvaćeni vrlo različiti sudionici intervjua, što znači da bi trebale biti zastupljene sve kategorije koje bi se među sobom mogle razlikovati prema mišljenju o pitanjima kojima se ispituje izabrana tema, što se i uvažilo u ovom istraživanju.¹⁸ U istraživanju je korišten namjerni uzorak odgojiteljica u predškolskim ustanovama, vjeroučitelja/ica u osnovnim i srednjim školama te u centrima za odgoj i obrazovanje u kojima su smještena djeca s različitim poteškoćama u Zagrebačkoj nadbiskupiji/županiji i Sisačkoj biskupiji / Sisačko-moslavačkoj županiji proporcionalan njihovu brojčanom stanju te s ravnomjernom spolnom zastupljenošću, ukupno dvadeset i dva sudionika razgovora. U Zagrebačkoj nadbiskupiji/županiji intervjuirano je ukupno četrnaest osoba; od toga su dvije odgojiteljice u predškolskim ustanovama, jedna koja provodi, a druga koja ne provodi vjerski odgoj. Što se tiče osnovnih i srednjih škola te centara za odgoj i obrazovanje u Zagrebačkoj nadbiskupiji intervjuirano je ukupno dvanaest vjeroučitelja/ica: od toga sedam u osnovnim školama, uključivo i dva ravnatelja; troje u srednjim školama te dvije osobe u centrima za odgoj i obrazovanje; jedna iz osnovne, a druga iz srednje škole. U Sisačko-moslavačkoj županiji intervjuirano je ukupno osam osoba: od toga dvije odgojiteljice u predškolskim ustanovama u kojima se ne provodi vjerski odgoj, četiri vjeroučitelja/ice u osnovnim i dvoje vjeroučitelja u srednjim školama, što je evidentno iz dolje navedene tablice. Neki od sugovornika u razgovoru već su bili poznati voditelju intervjua, dok je velika većina njih bila nepoznata, prvi put su viđeni za vrijeme

¹⁶ Usp. A. BUCHER, *Einführung in die empirische Sozialwissenschaft*, 92–94.

¹⁷ Usp. G. MILAS, *Istraživačke metode psihologiji i u drugim društvenim znanostima*, 413–414.; također usp. B. SKOKO, V. BENKOVIĆ, *Znanstvena metoda fokus grupa – mogućnosti i načini primjene*, u: *Politička misao* 46(2009.)3, 217–236., ovdje 225.

¹⁸ Više o uzorkovanju tehnikom *snježne grude* vidi u: G. MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, 587.; usp. također: K. A. JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja vjernika laika u suvremenim hrvatskim crkveno-društvenim uvjetima*, 216.

samoga vođenja intervjua, no to ni u kojem slučaju nije otežavajuće utjecalo na rezultate samoga istraživanja.¹⁹

Tablica 1. *Intervjuirane odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice u Zagrebačkoj i Sisačko-moslavačkoj županiji*

ŽUPANIJA	DJEČJI VRTIĆI		CENTRI ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE		OSNOVNA ŠKOLA		SREDNJA ŠKOLA	
	Broj sugovornika		Broj sugovornika		Broj sugovornika		Broj sugovornika	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Zagrebačka	0	2	1	1	3	4	2	1
Sisačko-moslavačka	0	2	0	0	2	2	1	1
Ukupan broj	0	4	1	1	5	6	3	2

1.4. PROVOĐENJE INTERVJUA, PRIKUPLJANJE I POHRANA PODATAKA

U provođenju intervjua također su uvaženi metodološko-tehnički aspekti koji se primjenjuju u kvalitativnim istraživanjima.²⁰ Plan razgovora odvijao se kroz pripremljeni protokol koji se sastojao od nekoliko općenitih pitanja koja su formulirana otvoreno i djelomično prilagođeno odnosnom tijeku razgovora. Važno je naglasiti da pri tome nisu davani nikakvi izravni naputci, sugestivna pitanja ni vrijednosne izjave o odgovorima. U formuliranju pitanja ponajprije se vodilo računa o tome da na neki način obuhvate sve važne čimbenike vezane uz općeljudsko i duhovno-vjerničko proživljavanje pandemije i potresa. Polazeći od općenitoga mišljenja intervjuiranih osoba o tome kako doživljavaju aktualno stanje, nastojalo se sve dublje i dublje prodirati u samu bit problematike koja se istraživala. Razgovor je završen kratkim sintetičkim pitanjem o vrjednovanju samoga tijeka razgovora, odnosno intervjua. U skladu s metodološkim kriterijima važno je naglasiti da pitanja nisu bila postavljena kao test znanja, nego više kao okvir, odnosno misao vodilja za tematski razgovor, što su sudionici razgovora dobro prihvatili. Ona voditelju intervjua služe samo kao podsjetnik, stoga ih se ne daje ispitanicima na ruke.²¹ Radi bolje preglednosti i sintetičnosti pitanja su svedena na tri tematska područja kojima se željelo ispitati već spomenutu svrhu i ciljeve istraživanja:

¹⁹ Usp. isto, 218.

²⁰ Usp. isto, 587–589.; S. LAMNEK, *Qualitative Sozialforschung*, 65–68.

²¹ Usp. K. A. JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja vjernika laika u suvremenim hrvatskim crkveno-društvenim uvjetima*, 218–219.

I. Opis i promišljanje odgojiteljica te vjeroučitelja/ica o aktualnom vremenu pandemije i potresa u svjetlu općeljudskih i duhovno-vjerskih stavova.

II. Prikaz osobnih iskustava proživljavanja pandemije i potresa te karakterističnih izazova u radu s djecom i mladima s posebnim naglaskom na duhovno-vjerskim proživljavanjima vremena u kojem živimo.

III. Prikaz na koji način vjera i pouzdanje u Boga pomažu u suočavanju s novonastalim poteškoćama uz nove naglaske u odgojno-obrazovnom radu s djecom i mladima koji utječu na poboljšanje kvalitete života i odgojno-obrazovnoga procesa u aktualnom vremenu. Za svako navedeno područje bila su postavljena pitanja kao određena nit vodilja koja je omogućila jasniju protočnost komunikacije.²²

Poštujući naputke dubinskoga intervjua o regrutaciji i prostoru,²³ razgovori su vođeni na području Zagrebačke nadbiskupije/županije u prostoriji župnoga ureda Zagrebačke nadbiskupije, u jednoj osnovnoj školi u Zagrebu te u prostorima jedne obiteljske kuće u Sisačkoj biskupiji / Sisačko-moslavačkoj županiji. Premda je riječ o različitim sredinama, bilo je omogućeno prikladno ozračje primjereno samoj naravi dubinskih intervjua. U istraživanju su također prikupljeni osobni podatci o ispitanicima kao što su dob, stupanj obrazovanja, mjesto gdje radi i sl. Prije razgovora svi su ispitanici bili upoznati s postupkom i svrhom intervjua prema utvrđenom standardu istraživanja te dostatno informirani o razlozima potpune anonimnosti, na što su pristali svojim potpisom. Svaki intervju sniman je u audioformatu te nakon razgovora transkribiran. Svi audiopodatci prebačeni su na zaseban prijenosni disk te su nakon prebacivanja podataka izbrisani s prijašnjih nositelja audiopodataka. Podatci su pohranjeni bez korištenja imenom i prezimenom, na način da je svaki audiozapis i transkript šifriran zasebno od jedan pa do kraja, tj. do dvadeset i drugoga intervjua. Autorica ovoga znanstvenoga rada, u skladu s metodološkim naputcima za kvalitativna istraživanja te Mišljenjem o etičkoj suglasnosti Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, provela je ovo kvalitativno istraživanje naslovljeno *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa* u razdoblju od 15. veljače do 20. travnja 2021. godine, s tim da su razgovori s vjeroučiteljima ravnateljima provedeni u svibnju iste godine. Rezultati istraživanja nalaze se kod voditeljice istraživanja u obliku prijenosnoga diska na kojem su pohranjeni svi audiozapisi te sadržaji tran-

²² S obzirom na to da su pitanja orijentacijskoga karaktera i nisu strogo zadana, zbog prostorne ograničenosti ovdje nisu navedena, ali su dostupna na uvid, zajedno sa svom ostalom dokumentacijom, kod autorice ovoga istraživanja.

²³ Usp. G. MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, 588.

skribiranih zapisa²⁴. Svaki je razgovor u prosjeku trajao između 90 i 120 minuta. Tijekom vođenja razgovora nije bilo nikakvih tehničkih ni nekih drugih poteškoća, naprotiv, svi razgovori vođeni su u opuštenom ozračju koje je utjecalo na cjelokupan tijek istraživanja.²⁵

2. Analitička interpretacija i rasprava o rezultatima utvrđena kvalitativnim istraživanjem

Prije nego pristupimo analizi, interpretaciji i raspravi o rezultatima istraživanja čini se uputnim naznačiti neke uvodne metodološke napomene vezane uz obradu podataka. Kad je riječ o sadržajnoj analizi i interpretaciji kvalitativnih podataka dobivenih tijekom istraživanja, u suvremenoj sociološkoj literaturi postoji toliki broj mogućnosti koliko i samih tipova intervjua. M. B. Miles i A. M. Huberman, autori jednoga od najopsežnijih priručnika analize kvalitativnih podataka, razlikuju tri pravca čiji se pristupi analizi uglavnom ne poklapaju.²⁶ U ovom smo se radu primarno koristili promišljanjima treće skupine, čija se autorska promišljanja mogu svesti pod zajedničku kategoriju socijalne antropologije zainteresirane za opis pojava svakodnevnoga života, koja pri analizi sažimlje i kategorizira rezultate istraživanja nastojeći pri tom izgraditi i usavršiti polazni teorijski model. Unatoč različitostima, kvalitativne analitičke metode, posebice one najrasprostranjenije, ipak sadrže i određene zajedničke elemente. Taj je pristup ujedno i najbliži onomu što se dosad uobičavalo smatrati temeljnim ciljevima analitičkih postupaka koji se mogu ukratko svesti na tri međusobno povezana postupka: redukcija podataka, prikazivanje podataka i izvođenje zaključaka.²⁷

Uz analizu kvalitativnih podataka, pristupilo se kodiranju i kategoriziranju cjelokupnoga materijala na način da se neobrađeni podatci sustavno prevode u unaprijed određene kategorije, koje omogućuju detaljan opis sadržajnih obilježja karakterističnih za problem koji se istražuje. U tom kontekstu kategoriziranje i kodiranje dva

²⁴ Nakon zabilježenoga zvučnoga oblika intervjua prešlo se na transkripciju, odnosno prenošenje u pisani oblik radi lakše analize i interpretacije rezultata rada. Zbog cjelovitijega uvida u opsežnost kvalitativnoga istraživanja čini se uputnim spomenuti da je transkribirana inačica rezultirala pisanim tekstom za obradu na preko 260 stranica.

²⁵ Usp. K. A. JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja vjernika laika u suvremenim hrvatskim crkveno-društvenim uvjetima*, 220–221.

²⁶ Usp. M. B. MILES, A. M. HUBERMAN, *Qualitative Data Analysis: An expanded sourcebook*, California, 1994. (Citat preuzet od G. MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, 601.).

²⁷ U analizi i interpretaciji kvalitativnih podataka uvažavana su teorijska promišljanja poznatoga hrvatskoga znanstvenoga teoretičara u kvalitativnom istraživanju, vidi više u: Usp. G. MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, 601–608.

su uzajamno povezana postupka. U prvome se određuje pojmovni okvir sa svim istraživačkim sadržajem, dok se u drugome u njega svrstava već postojeći sadržaj.²⁸

Budući da kvalitativna metodologija svojom otvorenošću dopušta različite perspektive i načine sagledavanja istih razgovora, u ovom smo se radu rukovodili kategorijama koje su vezane uz deklarirane ciljeve: I. Posljedice (izazovi) pandemije i potresa: strah, tjeskoba, društvena izolacija, emocionalne poteškoće, neizvjesnost, bespomoćnost...; II. Vjera u kriznoj situaciji (duhovno vjerničko proživljavanje krize), približavanje Bogu, molitva, nada, jačanje vjere...; III. Vjersko suočavanje: vjeroučitelj kao primjer egzistencijalnoga pouzdanja i povjerenja u Boga, svjedočenja vjere, morala, empatičnosti i sl.

Analizom rezultata bogatoga sadržajnoga opusa izdvojena su tri tematska područja u kojima je materijal kodiran u narativnoj formi s posebnim osvrtom na specifične sadržaje nekih intervjuiranih odgojiteljica, vjeroučitelja/ica i jednoga ravnatelja, nakon čega je uslijedila interpretacija i rasprava, što je i evidentno u potpoglavljima koja slijede.

2.1. OPIS I PROMIŠLJANJE ODGOJITELJICA TE VJEROUČITELJA/ICA O AKTUALNOM VREMENU PANDEMIJE I POTRESA U SVJETLU OPĆELJUDSKIH I DUHOVNO-VJERNIČKIH STAVOVA

U prvom tematskom području kvalitativnoga istraživanja, među ostalim, naglasak je primarno usmjeren na osobna proživljavanja cjelokupne situacije. Razgovor je započeo jednostavnim pitanjem kako se osobno osjećaju te kako se nose s cjelokupnom novonastalom situacijom pandemije i potresa. Iz odgovora intervjuiranih odgojiteljica, vjeroučitelja/ica koji rade u osnovnim i srednjim školama te centrima za odgoj i obrazovanje u odnosu na stanje pandemije i potresa zapažaju se različiti osjećaji: straha, nesigurnosti, anksioznosti, zbunjenosti i sl. U odnosu na dječje osjećaje rezultati pokazuju da su predškolska djeca daleko lakše podnosila aktualno stanje pandemije i potresa, za razliku od djece u centrima, kao i u osnovnim i srednjim školama, koji su to proživljavali daleko emotivnije i teže, s velikom dozom paničnoga straha, koji se rješavao uz pomoć stručnih službi u školi. Djeca i mladi uglavnom su sve dobro prebrodili, uz lakše i teže respiratorne poteškoće, za koje je trebala i bolnička intervencija, jedino su među rodbinom i prijateljima sugovornika bila nažalost četiri smrtna slučaja od korone, među kojima i jedna petnaestogodišnja djevojčica kao žrtva potresa, vjeroučenica jedne osnovne škole u centru Zagreba, koja se, u trenutku pisanja ovih redaka, nalazi u procesu renoviranja. U centrima se preko medicinske službe vodila posebna briga o djeci i mladima jer su već imali

²⁸ Usp. *isto*, 510.

respiratornih problema, kao i raznih kroničnih bolesti preko kojih su neki mladi došli do obraćenja.²⁹ Nema dvojbe da su pandemija i potres utjecali na mentalno zdravlje i duhovno-vjernički život i djelovanje, ne samo na odgojiteljice u predškolskim ustanovama, vjeroučitelje/ice u osnovnim i srednjim školama te centrima za odgoj i obrazovanje nego i na djecu i mlade navedenih odgojno-obrazovnih ustanova, što potvrđuju znanstvena i stručna promišljanja nekih autora koji zaključuju da se, gledajući s aspekta oboljelih od anksioznih i depresivnih poremećaja u okviru ove pandemije, nameće potreba za još većim akceptiranjem činjenice kako je riječ o vulnerabilnoj populaciji kojoj je potrebno osigurati i što obuhvatnije organizirati dostupnost kontinuirane psihijatrijske skrbi.³⁰ S druge strane na vjerničko-duhovnom području zapaža se obrat od početnoga straha i zbnunjenosti, kad se još nije točno znalo o čemu je riječ, do žive vjere i pouzdanja da će sve biti dobro.³¹

U odnosu na potres stanje je bilo izuzetno šokantno i stresno jer se dogodio s početkom karantene, što je zahtijevalo nove prilagodbe na rad i u školi i u obitelji. O tome najbolje svjedoči vjeroučiteljica iz jedne osnovne škole:

»Tada sam, s obzirom da je jezivo treslo, upućivala Bogu strelovite molitve iz dubine duše, s krunicom na ruci, smiluj mi se Bože i sl. To mi je bilo jedino bogatstvo koje sam uzela u ruku, ta krunica. Zove me mama da siđem dolje i jurimo van, ostali smo bez struje i svega, kuća nije srušena jer su bili dobri temelji, ali su popadale stvari i sve se porazbijalo. Zatim smo izjurile van i naravno u strahu čovjek ide ka čovjeku a ne od čovjeka. To je ona prva slika, gledam svoje susjede koje nikada do sada nisam vidjela zajedno, svi su bili zajedno okrenuti jedan prema drugom. Međutim dolazi trenutak kad je moram ljudima reći da imam koronu, i kad sam to rekla oni su se počeli odmicati od mene. Da to je to iskustvo gubavca, onda sam rekla, ok idem ja u kuću pa nek' se kuća sruši na mene. Bolje je umrijeti tako da ti se spusti strop na glavu, nego da te odbaci bližnji. Ta rana odbačenosti je moja temeljna rana i u tom sam je trenutku zaista osjetila još jače.«³²

²⁹ O tome kako čovjekova bolest može postati put obraćenja vidi više u: A. JURČEVIĆ, *Suvremeni čovjek i bolest*, u: S. KLJAJIĆ (ur.), *Spasenje od grijeha – ozdravljenje od bolesti*, Znanstveni simpozij o vjeri i zdravlju u povodu 200. obljetnice rođenja liječnika fra Mihovila Sučića održan 25. i 26. lipnja 2021. godine u franjevačkom samostanu u Livnu, Livno – Split, 2021., 13–27.

³⁰ Usp. P. BREČIĆ, T. JENDRIČKO, D. VIDOVIĆ, *Utjecaj pandemije COVID-19 na pacijente s anksioznim i depresivnim poremećajima*, u: *Medicus* 29(2020.)2, 237–242.

³¹ D. VUKOVIĆ, *Duhovna dimenzija borbe protiv koronavirusa*, u: *Diacovensia* 29(2021.)1, 5–10., ovdje 8.

³² K. A. JURIĆ, *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Zagreb, 2021., Intervju br. 7.

Prema iskazima sugovornika, djeca i mladi na potres su reagirali na sebi svojstven način: djeca iz mlađih skupina u predškolskim ustanovama potres su više doživljavala kroz igru i čuđenje, dok je starija vrtićka skupina bila u strahu, ali više zbog neprimjerenih informacija koje su dobivali od roditelja i okoline. Djecu i mlade u osnovnim i srednjim školama preplavljivali su osjećaji straha i panike, a neki su imali i ozbiljnijih psiholoških problema koji su rješavani zahvaljujući stručnoj i medicinskoj pomoći. U potresom pogođenim područjima Siska, Petrinje i Gline ispitanici izjavljuju da je stanje bilo izuzetno teško i šokantno; samo su se čule sirene, nekoliko noći ljudi su spavali vani, na otvorenom ili u autu, jer u kući nisu osjećali sigurnost. Sugovornicima u intervjuu, kao i njihovim kolegama na poslu, roditeljima i djeci u školama bile su oštećene kuće, popadali dimnjaci, dok su neka djeca u potresom pogođenim područjima ostala bez svojih domova. Unatoč tomu vjeroučitelj koji je upravo iz toga područja izjavljuje: »Dobro je da nas je protreslo, da konačno shvatimo što je ono što je jedino bitno u životu. Ne da se oslanjamo na ovo materijalno, premda je i to potrebno, nego da naš oslonac bude u Isusu Kristu.«³³

Rezultati promišljanja odgojiteljica te vjeroučitelja/ica o aktualnom vremenu pandemije i potresa u svjetlu općeljudskih i duhovno-vjernih stavova mogu se u kratkim crtama svesti na nekoliko identičnih načina promatranja cjelokupne situacije. Što se tiče općeljudskih stavova, proizlazi činjenica da je riječ o posebnom vremenu promjena koje predstavlja velik izazov s popratnim osjećajima anksioznosti, nesigurnosti, neizvjesnosti, tjeskobe, izgubljenosti, kušnje, nemoći, bezizlaznosti i egzistencijalnoga straha pred budućnošću. Iz promišljanja većine sugovornika proizlazi činjenica da je također riječ o vremenu straha i distanciranja od čovjeka, koje se odražava na hladnoću međuljudskih odnosa, koja u ljudima stvara nesigurnost i beznađe. Drugi pak smatraju da se suvremeni čovjek, zbog nedostatka spoznaje o vlastitoj slabosti, krhkosti i smrtnosti, u potpunosti okrenuo prema tijelu i zdravlju,³⁴ koji za njega postaju kult, religija, »zlatno tele« kojem se klanja te se čini sve za spasenje ovozemaljskoga života, a o vječnosti³⁵ kao da uopće nema govora, zaboravljajući pri tome na kršćansko poimanje bolesti, liječenja i zdravlja.³⁶ Ispitanici dubinskih intervjuova smatraju da je odnos prema tehnologiji i zdravlju, uključujući profit i novac, već odavno poprimio značajke religioznosti, o čemu provokativno piše Manfred Lütz: »Naši su preci gradili katedrale, mi gradimo klinike. Naši

³³ K. A. JURIC, *Odgoviteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 15.

³⁴ O izazovima današnjega apsolutiziranja zdravlja iscrpnije vidi u: N. V. GAŠPAR, *Kontekst i izazovi današnjeg apsolutiziranja zdravlja*, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije* 148(2020.)6, 9–14.

³⁵ Usp. D. VUKOVIĆ, *Duhovna dimenzija borbe protiv koronavirusa*, 9. i 10.

³⁶ Usp. S. KLJAJIĆ, *Biblijsko poimanje bolesti, liječenja i zdravlja*, u: *ISTI (ur.), Spasenje od grijeha – ozdravljenje od bolesti*, 29–57.

su preci spašavali svoje duše, mi spašavamo svoju figuru. Bez dvojbe, imamo novu religiju: religiju zdravlja. Mučimo se terorom dijeta i fitnessa i pritom zaboravljamo gotovo sve od čega se život sastoji. Da bismo izbjegli smrt, uskraćujemo sebi život.«³⁷ Nadalje iz promišljanja intervjuiranih vjeroučitelja proizlazi činjenica da je ovo vrijeme posebne Božje milosti i milosrđa³⁸ te prepoznavanja njegove ljubavi i brige za čovjeka. Tu istinu prepoznajemo u izjavi jedne vjeroučiteljice koja kaže:

»U ovoj žurbi, strci za materijalnim ja sam zapravo izgubila onu bliskost s njime, postala sam robot koji ide na misu, robot koji izmoli krunicu, robot koji sve odradi i rekla sam mu hvala ti što si mi dao ovaj trenutak da *stanem na loptu* i pogledam što je bitno. Počela sam iznova trenirati da razgovaram s Bogom, na način da se nekad dok tako lijepo razgovaramo, znam i posvađati i izjadati sve što me muči. Tako ga u molitvi slušam i hvalim i ja zaista mislim da je ovo milosno vrijeme. Iskreno, sve se trese pod nogama, tjelesno gubim sve, ali tada osjetiš da nisi samo tijelo, nego i duh, i tada sam se najjače pričvrstila za Boga. Znači s tom krunicom koju sam držala u ruci i vikala Srce Isusovo, smiluj mi se, ja mislim da sam ga u fizičkom smislu mogla držati za onu njegovu haljinu, ono Gospodine barem da te dotaknem (...).«³⁹

Rezultati istraživanja također upozoravaju na činjenicu da, unatoč tomu što smo došli do civilizacijskoga vrha svega što nam je ponuđeno u ovom modernom, tehnološkom vremenu, ipak smo postali duhovno i moralno ispražnjeni i istrošeni, što sve skupa vapi za temeljitim povratkom sebi te suočavanjem sa samim sobom i smislom života, jer ovo je vrijeme u kojem treba razrušiti staro da bi nastalo nešto novo i bolje. U tom kontekstu sugovornici odlučno odbacuju promišljanja o Božjoj kazni⁴⁰ i posljednjim vremenima, svakodnevno prisutna u našim medijima, jer prenose pogrešnu sliku o Bogu koji, ipak, uvijek ostaje prepun milosrđa, ljubavi, nježnosti i utjehe, a posebice upravo u ovim vremenima pandemije i potresa. Na-

³⁷ Usp. M. LÜTZ, *Užitak života. Protiv terora dijete, manije zdravlja i kulta fitnessa*, Split, 2015., 16.

³⁸ Autor u knjizi promišlja o temeljnim pitanjima nauka o Bogu, Božjim svojstvima i kršćanskoj egzistenciji. S obzirom na to da je nauk o Božjem milosrđu pao u zaborav, u knjizi se povezuje teološko razmišljanje s duhovnim, pastoralnim i društvenim promišljanjima o kulturi milosrđa. Više o svemu vidi u: W. KASPER, *Milosrđe, Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskoga života*, Zagreb, 2015.; usp. također: I. RAGUŽ, Š. ŠOKČEVIĆ (ur.), *O Božjem milosrđu*, Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog simpozija o milosrđu održanog 22. travnja 2016. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Đakovo, 2016.

³⁹ K. A. JURIĆ, *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 7.

⁴⁰ Usp. I. RAGUŽ, *Cave minantem! Meditacija o Bogu osvetniku koji kažnjava i druge meditacije*, u: *Communio* 46(2020.)138, 104–135.

suprot tomu oni u svemu što se događa prepoznaju Božju opomenu kao poziv na obraćenje i učvršćenje prave i istinske vjere, koja pruža određenu utjehu, nadu i sigurnost, nasuprot onoj površinskoj, te potvrđuju Isusov govor u kojem on jasno daje do znanja da su prirodne katastrofe i epidemije prigoda za obraćenje i uređenje svoga života prema Božjoj volji (usp. Lk, 13, 1–6). Ta se vjera stječe sakramentalnim životom, koji se u ovom vremenu kod njih očituje u češćim odlaženjima na sakrament svete ispovijedi i, kod nekih, svakodnevnim slavljenjem euharistije, kao i svakodnevnom molitvom i hranjenjem Božjom riječju. Za neke od intervjuiranih vjeroučitelja ovo je vrijeme svjedočenja vjere: »Sad se stvarno treba još jače opredijeliti za Boga, jer kao da se ostvaruje ono proroštvo od Karla Rahnera⁴¹ da će kršćani trećeg tisućljeća biti iskustveni vjernici, mistici ili ih neće biti. To je sad nekakva razdioba, nema više polovičnosti. Ili ideš prema Bogu ili ne ideš.«⁴²

2.2. PRIKAZ OSOBNIH ISKUSTAVA PROŽIVLJAVANJA PANDEMIJE I POTRESA TE KARAKTERISTIČNIH IZAZOVA U RADU S DJECOM I MLADIMA S POSEBNIM NAGLASKOM NA DUHOVNO-VJERNIČKIM PROŽIVLJAVANJIMA VREMENA U KOJEM ŽIVIMO

U drugom tematskom području istraživanja naglasak je bio stavljen na to koliko osobna proživljavanja sugovornika u odnosu na pandemiju i potres utječu na djecu i mlade u njihovu radu u odgojno-obrazovnim ustanovama te kako se i u čemu očituje njihov konkretni rad u takvim okolnostima. Svi su se intervjuirani vjeroučitelji u svojim iskazima složili s činjenicom da su na početku pandemije, kao i u trenutku samoga potresa te pod utjecajem medija bili preplavljeni strahom i osjećajima neizvjesnosti, bespomoćnosti koji su s vremenom nestajali zahvaljujući molitvi, puzdanju u Boga i prožetosti nadom u bolje sutra i čvrstom vjerom u bolju budućnost. U odnosu na dječje osjećaje, valja primijetiti da predškolska djeca ne razumiju što je koronavirus, a stresa, uzrokovanoga potresom, rješavaju se igrom, stoga je važno da ih se poštedi pogrješnih predodžbi o koronakrizi i potresu. Ta se stvarnost prepoznaje u iskazu odgojiteljice u predškolskoj ustanovi koja ističe:

»Naravno poštivala sam zakone koje nam nameće stožer i vlada, nosim masku i dalje, ali imam svoje mišljenje da je Bog tu i da me čuva i štiti. Kao i na početku korone počela sam se obraćati spontano Bogu kao

⁴¹ Usp. citat u izvornom obliku: »Der Fromme von morgen wird ein 'Mystiker' sein, einer, 'der etwas erfahren' hat, oder er wird nicht mehr sein, weil die Frömmigkeit von morgen nicht mehr durch die im Voraus zu einer personalen Erfahrung und Entscheidung einstimmige, selbstverständliche öffentliche Überzeugung [...] aller mitgetragen wird [...]« u: Karl Rahner: *Frömmigkeit früher und heute*, in: *ders., Schriften zur Theologie*, VII, Einsiedeln u.a., 1966., 22f.

⁴² K. A. JURIC, *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 6.

svom prijatelju u molitvi da zaštiti tlo i smiri zemlju pod našim kućama (...). Mi imamo svoje sigurno mjesto kamo se možemo skloniti (...), ali ono što je još bitnije jest ponašanje nas odraslih ljudi prema djeci, bez panike i svega onoga što bi djecu moglo uznemiravati.«⁴³

Sugovornici u intervjuu upozoravaju na to da roditeljima koji su više pod utjecajem televizije treba skrenuti pozornost na prenošenje strahova i nervoze na njihovu djecu. Primjećuju također da je utjecaj vršnjaka jači od utjecaja odgojiteljica ili učitelja i učiteljica, jer se među njima događa učenje koje nadilazi neke pedagoške metode, ciljeve i zadatke, što znači da su oni najbolji učitelji i lijek jedni drugima u ovom vremenu, što također potvrđuje čovjekovu duboku potrebu za zajedništvom.⁴⁴ O tome kako se nakon straha vraća mir svjedoči jedan vjeroučitelj iz osnovne škole:

»Anksioznost se javlja još ponekad, ali trudim se da to pobijedim na način da sam iz početka pratio svetu misu na TV-u, bilo mi je jako teško jer sam bio jako nemiran i vidio sam kakav mir osjećam kad smo krenuli na misu u crkvu: To je bilo jedno veliko iznenađenje, taj mir koji sam osjećao pa makar stajao i ispred crkve jer nije bilo mjesta unutra, kao i nemir koji sam osjećao kad sam pratio svetu misu od doma, jednostavno sam se osjećao kao u kavezu. Sada osjećam veliko olakšanje i mogu reći da se radujem svakoj svetoj misi.«⁴⁵

Iz rezultata istraživanja proizlazi činjenica da se svi sugovornici slažu u tome da njihovo psihofizičko i duhovno stanje utječe na njihov rad s djecom i mladima.

Što se tiče činjenice kako izgleda konkretan način rada u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama te u centrima za odgoj i obrazovanje, izjave sugovornika u dubinskom razgovoru raznolike su. Samo u jednoj predškolskoj ustanovi provodi se vjerski odgoj određen službenim Planom i programom vjerskog odgoja u predškolskim ustanovama,⁴⁶ dok se u drugima jedino obilježavaju neki kršćanski blagdani i svetkovine, kao npr. Božić, Sveta tri kralja, Uskrs, Sv. Nikola i sl., uz neke vjerničko-kulturne manifestacije kao što su Dani kruha (blagoslov) i Dan pada Vukovara (paljenje svijeća). Sugovornice koje ne provode vjerski program u svojim ustanovama slažu se s činjenicom da su sva djeca duboko duhovna i otvorena za

⁴³ Isto, Intervju br. 6.

⁴⁴ Usp. Z. LEUTAR, Uloga socijalne mreže u razvoju duhovnosti djece – kršćanska perspektiva, u: *Dijete i društvo* 8(2006.)2, 464–265.

⁴⁵ K. A. JURIĆ, *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 8.

⁴⁶ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Program katoličkoga vjerskog odgoja djece rane i predškolske dobi* (obnovljeno i dopunjeno izdanje), Zagreb, 2015.

duhovne sadržaje, koji se mogu implementirati u sve aktivnosti, te da im se to ne bi trebalo uskraćivati, jer je to njihovo ustavno pravo.⁴⁷ To potvrđuje sljedeći iskaz jedne odgojiteljice:

»Nisam pobornik da se samo uzme neka vjerska aktivnost i obradi s djecom neovisno o drugima aktivnostima koje se provode u vrtiću, jer se u svim ostalim aktivnostima koje se rade s djecom može naći poveznica i za vjersku dimenziju. Odgoj se događa na raznim frekvencijama, cjelodnevno i cjelovito, to znači odgoj za duhovni život bi trebao biti nešto što nije ekskluziva katoličkih vrtića nego bi ga trebalo provoditi tako da budu zadovoljene sve dimenzije predškolskog djeteta.«⁴⁸

Budući da su roditelji primarni moderatori života svoga djeteta, sugovornici izjavljuju da se oni zapravo odlučuju za program redovitoga vjerskoga odgoja u vrtićima, ako žele da njihovo dijete bude odgajano u vjeri.⁴⁹

S obzirom na to da je rad s djecom i mladima s poteškoćama osobit, intervjuirani vjeroučitelj i vjeroučiteljica smatraju da je u njihovu radu presudna ta emocionalna bliskost te sposobnost posredovanja vjerskih sadržaja u skladu s dječjim poteškoćama, posebice kad je riječ o gluhim osobama⁵⁰ te o ostalim fizičkim i mentalnim oštećenjima djece i mladih.

Iz iskaza intervjuiranih vjeroučitelja, koji su poprilično bogati i sadržajni, o radu s djecom i mladima u osnovnim i srednjim školama proizlazi usredotočenost na neke od važnih činjenica kao što su pojačana molitva i pjesma, stvaranje prostora tišine, odnosno meditacije, posebice u vrijeme zatvaranja (*lockdowna*); primarna zainteresiranost za fizičko i duhovno stanje učenika; posredovanje i prilagođenost sadržaja vjeronauka u skladu s psihofizičkim i duhovnim stanjem djece i mladih; odvijanje *online* nastave u početku pomoću e-pošte, aplikacije *WhatsApp*, a kasnije pomoću društvenih aplikacija poput *Zooma*, *Microsoft Teamsa* i sl., koje su olakšale cjelokupan proces rada; nedostatak interakcije između vjeroučenika i vjeroučitelja; otkrivanje kreativnosti kroz razne aktivnosti i pismene uratke; neizreciva radost djece i mladih pri ponovnom vraćanju u škole uz popratne kreativne i bogato

⁴⁷ Usp. ODBOR ZA USTAV, POSLOVNIK I POLITIČKI SUSTAV HRVATSKOGA SABORA, *Ustav Republike Hrvatske* (Narodne novine br. 41/01), čl. 40.

⁴⁸ K. A. JURIC, *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 5.

⁴⁹ O obitelji kao prvoj školi odgoja u vjeri te o vjerskom odgoju u predškolskim ustanovama vidi više u: J. ŠIMUNOVIĆ, Pastoralna skrb za najmlađe članove Crkve, u: *Bogoslovska smotra* 74(2003.)4, 813–832.

⁵⁰ Usp. LJ. PRIBANIĆ, Gluhi učenici i jezik, u: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 43(2007.)2, 55–66.

sadržajne aktivnosti.⁵¹ Čini se prigodnim istaknuti iskaz vjeroučitelja koji radi u osnovnoj školi kako je konkretno izgledao taj rad s učenicima u ovim izazovnim vremenima:

»Mi vjeroučitelji smo međusobno komunicirali i trudili smo se da bude sve više nekih kreativnih zadataka, da bude sve više stvaralačkog izražavanja, da stavimo naglasak na neke radove kao ilustracije⁵² svega toga što im se događa tako da im odmaknemo od svega toga misli da ne budu previše opterećeni. Postoje tu i neke prednosti što su bili sami, nije bilo drugih učenika da ih ometaju, pa su mogli doista kreativno raditi, baš mi je to bilo iznenađenje da su mi neki učenici kao procvjetali, jer su dobili priliku da komuniciraju s nama, da se samostalno izražavaju i imali su više vremena za rad, radili su dodatno i uratke o svojim osobnim promišljanjima.«⁵³

U odnosu na sugovornike vjeroučitelje ravnatelje valja napomenuti da se njihov rad razlikuje od ostalih vjeroučitelja jer je vezan uz ravnateljsku službu koja se primarno sastoji od cjelokupne organizacije rada škole, vođenja kurikuluma i suradnje s Ministarstvom za obrazovanje, s raznim agencijama, institutima, Crkvom, roditeljima, učenicima, djelatnicima i sl. Ono što im se čini primarnim zadatkom jednoga ravnatelja jest uvid u nastavu učitelja, timsko slaganje i dogovaranje, rad s pripravnicima i rad na projektima, za što im, nažalost, nedostaje vremena zbog nebrojenih administrativnih poslova. Valja naglasiti da te dvije škole u kojima su vjeroučitelji ravnatelji uglavnom jako dobro prosperiraju zahvaljujući njihovim duhovno-vjerničkim sposobnostima te spremnosti za osobnim susretima, bilo da je riječ o djelatnicima ili školskoj djeci i njihovim roditeljima. Hvalevrijedna je i njihova spremnost za rješavanje problema više na osobnoj razini te stvaranje pozitivnoga ozračja u cijeloj školi, kao i svakodnevna molitva za potrebe učitelja, stručnih i administrativnih službi, kao i djece te njihovih roditelja. Jedan od ravnatelja upozorava na stvarnost kojoj će se trebati u budućnosti posvetiti više pozornosti, o čemu je bilo govora na samom početku iznošenja i interpretacije rezultata rada:

»U širem kontekstu vidim da je jako narušeno mentalno zdravlje djece, i to ne samo djece nego i roditelja. I to se vidi baš ove školske godine koja

⁵¹ Osim navedenoga valja istaknuti da su, unatoč pandemiji i potresu, intervjuirani vjeroučitelji pokazali veliku kreativnost kroz bogatstvo raznolikoga rada s djecom i mladima, kao npr. izrada časopisa *Na zdravlje* u jednoj zagrebačkoj osnovnoj školi.

⁵² Tijekom *online* nastave, zbog izuzetno kreativnih pismenih i likovnih uradaka školske djece, vjeroučitelji su si dali truda tako što su ih sve stavili u jednu mapu u školi na uvid svima u kolektivu.

⁵³ K. A. JURIĆ, *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 8.

je bila izrazito teška, izrazito naporna gdje su roditelji postali nepredvidivi, nisu više partneri. Razumije se ne svi, ima i onih koji su se uspjeli nekako oduprijeti svemu ovome, ali ona druga većina roditelja pokazuje neprijateljstvo prema školi kao samoj instituciji. Većina roditelja dolaze u školu s nepovjerenjem i sviješću da će im škola riješiti sve njihove probleme pri čemu zaboravljaju da škola nije psihijatrijska bolnica koja bi trebala liječiti, jer svi imaju problema i pucaju na nekakve sitnice na koje možda prije nisu.«⁵⁴

Osim navedenoga, ravnatelj, među ostalim, naglašavaju pozitivnu suradnja sa župnom zajednicom na svim područjima, koja su poprilično bogata, te s ostalim društvenima institucijama.

Kad je riječ o novim izazovima tijekom aktualnoga vremena, bilo da su pozitivni ili negativni, sugovornici ističu uvođenje vjerskoga odgoja u predškolske ustanove kako bi omogućili djeci da se cjelovito razvijaju i s tom duhovno-vjerskom dimenzijom u sebi; prikraćenost osobnih susreta s djecom i mladima tijekom *online* nastave; poteškoće u suradnji s roditeljima na svim razinama; suočavanje s ovisnostima o cigaretama, alkoholu, kocki, drogi i sl., što sve zajedno povećava broj oboljenja kod djece i mladih; humanitarne akcije (Petrinja, Sisak i Glina, Velika Gorica); pokretanje molitve marijanskih molitvenih zajednica pomoću interneta za potresom pogođene ljude, uz popratni osjećaj jednoga duha i jedne vjere bez obzira na to je li riječ o Hrvatima iz europskih zemalja, Australije, Amerike ili cijeloga svijeta.

2.3. PRIKAZ KAKO VJERA I POUZDANJE U BOGA POMAŽU U SUOČAVANJU S NOVONASTALIM POTEŠKOĆAMA UZ NOVE NAGLASKE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM RADU S DJECOM I MLADIMA KOJI UTJEČU NA POBOLJŠANJE KVALITETE ŽIVOTA I ODGOJNO-OBRAZOVNOGA PROCESA U AKTUALNOM VREMENU

U trećem tematskom području rezultati istraživanja upućuju na činjenicu da svi intervjuirani vjeroučitelji interpretiraju kako usred globalnih kušnji pandemije i potresa njihove osobne kušnje doprinose pročišćavanju, jačanju i rastu u vjeri, čiji se vrhunac definitivno očituje u njihovu uvjerljivom vjerničkom svjedočanstvu kršćanskoga života, jer »suvremeni čovjek radije sluša svjedoke nego li učitelje [...] ili ako sluša učitelje onda ih sluša zato što su svjedoci«.⁵⁵ O tome na sebi svojstven način pripovijeda vjeroučitelj s potresom pogođenoga područja:

⁵⁴ Isto, Intervju br. 22.

⁵⁵ PAVAO VI., *Evangelii Nuntiandi – Naviještanje Evanđelja. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Zagreb, 2000., br. 41.

»Mislim da je najvažnije da vjeroučitelj bude povezan s Bogom, to je prvenstveno, jer djeca ne mogu upiti te vjerske sadržaje ako vjeroučitelj nije u stalnom kontaktu i povezanosti s Bogom. Ne mogu ja pričati o Isusu ako ga ne poznajem, moram ga dobro poznavati da bi onda mogao o njemu pričati učenicima. Drugim riječima ja kao vjeroučitelj trebam svjedočiti životom svoju vjeru. Smatram da djeca i mladi jako dobro prepoznaju tko je pravi autentični vjeroučitelj vjernik, a tko nije i onda se sukladno tome i ponašaju. Sigurno da će više poštivati i više sudjelovati na vjeronauku ako vide da ta osoba živi svjedočki, ne samo na satu, nego i u svakodnevnom životu u obitelji, zbornici i svugdje. Sigurno da to nije lako, ali ako stavljamo svoje pouzdanje u Boga, a ne samo u sebe, e onda je to moguće.«⁵⁶

Upravo takva vjera i pouzdanje daju sugovornicima u ovom razgovora snagu da, unatoč poteškoćama i krizama kroz koje prolaze, mogu nastaviti dalje svjesni da se s Isusom sve lakše podnosi te da će sve u konačnici biti dobro, jer Bog je taj koji pobjeđuje i vodi naše živote i čitavu povijest. U tom kontekstu iskustva sumnje, pitanja i paradoksa upozoravaju na duboku dinamiku odnosa vjeroučitelja s Bogom, pokazuju da su i Bog i vjeroučitelj žive osobe koje se traže i čeznu za istinskim susretom. Ako suvremeni vjeroučitelj ta iskustva prihvata kao intenzivno traganje, trajno preispitivanje mogućnosti vlastitih stranputica, budnost i oprez, onda se otkriva da ona nisu negativna kriza, nego produbljenje i uozbiljenje vjere, odnosno njezina ozbiljna prosudba i pročišćenje koji dovode do vjeroučiteljeva autentičnoga svjedočenja te iste vjere.⁵⁷ Zapravo, bez toga egzistencijalnoga pouzdanja i povjerenja u Boga teško je uopće opstati i biti kao osoba, kao čovjek, kao vjeroučitelj, a onda će izostati i taj pozitivni utjecaj na vjeroučenike. Nadalje iz izjava i interpretiranja intervjuiranih vjeroučitelja proizlazi činjenica da iz vjere i pouzdanja u Boga proizlazi duboki mir (usp. Ef 2, 14) i radost koji utječu na djecu i mlade s kojima rade bilo u hrvatskim školama ili župnim zajednicama. Valja naglasiti da intervjuirani vjeroučitelji vjeru i pouzdanje u Boga crpe iz biblijskih, molitvenih i sakramentalnih izvora,⁵⁸ posebice sakramenta ispovijedi i euharistije te čitanja duhovne literature, kao i međusobnoga zajedništva koje je na poseban način postalo aktualno u ovim vremenima pandemije i potresa, na što upozorava i papa Franjo u svojoj enciklici.⁵⁹

⁵⁶ K. A. JURIC, *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 14.

⁵⁷ Usp. M. PEHAR, Sumnja, patnje i paradoks unutar kršćanske vjere, 44–45.

⁵⁸ O nekim izvorima i svjedočanstvima vjeroučitelja o sakramentalnoj duhovnosti vidi više u: K. A. JURIC, Vjeroučitelji i vjeroučiteljice na nekim izvorima sakramentalne duhovnosti, u: *Crkva u svijetu* 56(2021.)4., 567–590.

⁵⁹ Usp. FRANJO, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, Zagreb, 2021.

Rezultati istraživanja pokazuju da vjera i pouzdanje u Boga intervjuiranih vjeroučitelja raznoliko utječu na njihov konkretan rad, bilo da je riječ o predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama ili centrima za odgoj i obrazovanje. Ta se raznolikost očituje u dubokom poštovanju djece i mladih tako što se kroz cijelo vrijeme pandemije i potresa vodila briga ponajprije o psihofizičkom i duhovnom stanju učenika te su se u skladu s tim posredovali sadržaji vjeronaučne nastave. Većina njih stavila je naglasak na poniznost i umijeće učenja od samih učenika, čime postaju modeli svjesni da sav njihov rad, sva verbalna i neverbalna komunikacija, svaki odnos s djetetom treba biti u službi osvješćivanja, odgajanja, poticanja na rast djeteta i mladoga čovjeka u odraslu, kvalitetnu, duhovno, psihički i fizički zdravu osobu. Osim toga pokazali su izuzetnu emocionalnu naklonjenost i razumijevanje za svako pojedino dijete, odnosno mladoga čovjeka u satima i satima osobnih razgovora s njima, kao i s njihovim roditeljima. Iskaz vjeroučiteljice s potresom pogođenoga područja najbolje to ilustrira:

»Meni je sada u ovom vremenu najbitnije da djeca nemaju toliko straha, probudit im nadu, možda izdvojiti neke primjere iz povijesti s kojima se oni mogu poistovjetiti, da ovo nije ništa novo, zadesilo je našu generaciju i da iz svega toga znamo izvući nešto dobro. Dobro je da smo se nekako probudili, jer u vrijeme potresa u Glini u tih tjedan dana, pandemija kao da nije postajala, znači svi su bili skupa, svima su se dijelili paketi, samo se razmišljalo o tome: idemo sada jedan drugome pomoći, stignemo sve to popraviti (...). To je to zajedništvo među ljudima koje se je probudilo i ta želja ajmo pomagati jedni drugima.«⁶⁰

Plan i program vjeronauka odvijao se u skladu sa situacijama u kojima su se nalazili učenici. Stoga su se dodatno obrađivale one teme koje osobno pogađaju učenike u aktualnom vremenu pandemije i potresa. Sugovornici u dubinskom intervjuu ističu izuzetno kvalitetne pisane, likovne, scenske učeničke uratke na obostrano olakšavajuće raspoloženje. Iz iskaza intervjuiranih vjeroučitelja također proizlazi činjenica da je osobni odnos i susret s učenikom nezamjenjiv te se u tom duhu može govoriti o pravoj školi za život.

Ispitanik iz jednoga centra za odgoj i obrazovanje navodi činjenicu da uz redoviti program vjeronauka također uz pomoć župnih suradnika priprema djecu s poteškoćama sluha za sakramente prve svete pričesti i krizme:

»Ja kao vjeroučitelj iz škole pripremam djecu za sakramente ispovijedi i pričesti, a također i župnika. Svakako da župnika upozorim na dječje nemogućnosti, uglavnom što oni ne mogu, konkretno da dijete mora

⁶⁰ K. A. JURIC, *Odgovornost te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 13.

očitavati s usana riječi od svećenika. Tu ja uvijek pomognem djetetu da klekne, malo ga ohrabrim, ne boj se (...). Djeca su pomalo uzbuđena i pomalo ih je strah, pomalo su zbunjeni to im je nekakav izazov, to se može vidjeti da njihove oči govore o tom jednom susretu s misterijem. U radu s djecom sve mora biti malo preartikulirano kako bi djeca mogla bolje razumjeti i čitati s usana vjeroučitelja. Mi pripremamo djecu i za prvu svetu pričest i za krizmu. Što se tiče roditelja tu se točno vidi ta vjernička kategorija naših ljudi, naših vjernika, onih koji su tu radi tradicije da to obave i onih iskrenih vjernika (...). Često primijetim da kod podjele sakramenata neki roditelji to dožive malo emocionalnije i to je prilika za pastoral ne samo djece nego i njihovih roditelja. Apsolutno svi roditelji žele da njihova djeca prime sakramente.«⁶¹

Osim toga vjeroučitelji s njima organiziraju molitvene susrete, vode duhovne razgovore, kao i ostale prigodne vjerske aktivnosti u skladu s njihovim mogućnostima.⁶² Također smatraju da bi župnici trebali biti upućeniji u rad s djecom i mladima s poteškoćama na način da se stručno educiraju za to područje.⁶³

U odnosu na neke nove naglaske u odgojno-obrazovnom radu s djecom i mladima koji itekako utječu na poboljšanje kvalitete života i odgojno-obrazovnoga procesa u aktualnom vremenu sugovornici navode da treba pročitati govor djece i mladih od »bolesti« psovke i naspram toga izgrađivati stav blagoslova i hvaljenja imena Gospodnjega; odgojno-obrazovnim sadržajima razvijati krjepost čistoće⁶⁴ kod mladih zbog nerazumijevanja opasnosti kojima su izloženi; razvijati strpljivost za današnje vrijeme u podnošenju svakodnevnih problema i poteškoća te ustrajnost u činjenju dobra; njegovati još veći smisao za »svjedočko« volontiranje mladih, kao i sve druge oblike karitativne pomoći; njegovati čitanje Biblije uz »mini duhovne vježbe« u kojima se nalaze smjernice za pomoć za svakodnevni život; jačati duh djece i mladih kao neku vrstu duhovnoga treninga, razvijati suradnju sa župnom zajednicom

⁶¹ Isto, Intervju br. 1.

⁶² Usp. LJ. PRIBANIĆ, Vjera i dijete s posebnim potrebama, u: Z. MATOIC (ur.), *Srcem prema vjeri*, Zbornik radova, Nacionalni skup o vjerskom odgoju djece i mladeži s posebnim potrebama 7. i 8. svibnja, Zagreb, 1999., 15–18.

⁶³ Za iscrpnije upoznavanje s problematikom komunikacijskih potreba djeteta oštećena sluha vidi u: LJ. PRIBANIĆ, Komunikacijske potrebe djeteta oštećena sluha, u: J. OSTOJIĆ i sur., (ur.), *Različiti pristupi u ranoj dijagnostici i (re)habilitaciji djece s teškoćama u razvoju*, Zbornik radova sa stručno-znanstvenog skupa održanog od 28. do 29. ožujka, Rijeka, 2008., 73–82. Osim navedenoga preporučuje se pogledati i druge radove u Zborniku zbog cjelovitijega uvida u stanje djece i mladih oštećena sluha.

⁶⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Teologija tijela, Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela*, I i II, Zagreb, 2012. i 2013.

i obiteljima;⁶⁵ stvarati male vjerničke zajednice⁶⁶, tzv. »kućne Crkve«; promovirati i realizirati osobne kontakte s roditeljima; raditi na još kvalitetnijem uvažavanju i prihvaćanju različitosti kroz prisutnost romske i druge djece u školskom odgojno-obrazovnom sustavu.

Zaključak

Na temelju analize i sinteze opserviranoga kvalitativnoga istraživanja te konzultiranja teološko-katehetske i religiozno-pedagoške znanstvene i stručne literature možemo s pravom zaključiti da su vjera i pouzdanje u Boga temelj u suočavanju s novonastalim poteškoćama pandemije i potresa bez kojih bi životi odgojiteljica u vjeri te vjeroučitelja i vjeroučiteljica koji rade u osnovnim i srednjim školama bili nezamislivi i neizdrživi.

Iz istraživanja načina promišljanja te općeljudskih i duhovno-vjerničkih stavova odgojiteljica te vjeroučitelja/ica o aktualnom vremenu pandemije i potresa vezanih uz prvo tematsko područje rezultati pokazuju da je riječ o vremenu posebnih promjena koje za njih predstavljaju velik izazov s popratnim osjećajima anksioznosti, nesigurnosti, neizvjesnosti, tjeskobe, izgubljenosti, kušnje, nemoći, bezizlaznosti, hladnoće međuljudskih odnosa, neprimjerenoga odnosa prema tijelu, zdravlju i materijalnim sredstvima, brizi o spasenju samo ovozemaljskoga života, duhovne i moralne ispražnjenosti, kao i egzistencijalnoga straha pred budućnošću. Ipak, unatoč svemu tome, ohrabruje činjenica što sugovornici u istraživanju odlučno odbacuju promišljanja o Božjoj kazni te u cjelokupnoj situaciji prepoznaju Božju opomenu kao poziv na obraćenje i učvršćivanje prave i istinske vjere.

Što se tiče utjecaja odgojiteljica, vjeroučitelja i vjeroučiteljica na konkretan rad s djecom i mladima, što je bio predmet istraživanja drugoga tematskoga područja, rezultati istraživanja upućuju na to da su svi sugovornici potvrdili kako njihovo psihofizičko i duhovno stanje utječe na rad s djecom u predškolskim ustanovama, kao i s djecom i mladima u osnovnim i srednjim školama. Taj se utjecaj posebno očitovao kroz pojačanu molitvu i pjesmu; stvaranje prostora tišine, odnosno meditacije u vrijeme zatvaranja; primarnu zainteresiranost za fizičko i duhovno stanje učenika te u skladu s tim posredovanje i prilagođenost sadržaja vjeronauka; odvijanje *online* nastave u početku slanjem e-poruka, komunikacijom pomoću aplikacije *WhatsApp*, a kasnije pomo-

⁶⁵ Usp. K. RUKAVINA KOVAČEVIĆ, Suradnja crkve, škole i obitelji u procesu vjersko-odgojne socijalizacije djece i mladih na području Riječke nadbiskupije, u: *Riječki teološki časopis* 26(2018.)1., 29–56.

⁶⁶ Usp. I. PAŽIN, Župna kateheza u obnovi župne zajednice, uključivanje vjernika laika u pastoralno djelovanje župne zajednice, u: *Diacovensia* 12(2004.)1, 73–101.; čini se uputnim pogledati također Plan i program za župnu katehezu, posebice poglavlje o Oblicima i sadržajima posebnih zajednica ili živih vjerničkih krugova u: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000., br. 73–93.

ću društvenih aplikacija poput *Zooma*, *Microsoft Teamsa* i sl.; poticanje kreativnosti učenika kroz razne likovne i pismene uratke i sl. Pozitivnom utjecaju treba također pridodati i rad ravnatelja koji se očituje u njihovim duhovno-vjerničkim sposobnostima te spremnosti na osobne susretima sa svima u školskom odgojno-obrazovnom sustavu; rješavanju problema na osobnoj razini, stvaranju pozitivnoga ozračja u školi i svakodnevnoj molitvi za potrebe učitelja, stručnih i administrativnih službi, kao i djece te njihovih roditelja. U odnosu na nove izazove s kojima su se susreli djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova posebno je naglašeno uvođenje vjerskoga odgoja u predškolske ustanove; poteškoće u suradnji s roditeljima na svim razinama; suočavanje s ovisnostima o cigaretama, alkoholu, kocki, drogi i sl.; pokretanje humanitarnih akcija i molitve za potresom pogođene ljude i područja.

U zadnjem tematskom području, koje je bilo usredotočeno na to kako vjera i pouzdanje u Boga pomažu u suočavanju s novonastalim poteškoćama, uz neke nove naglaske u odgojno-obrazovnom radu s djecom i mladima, svi se intervjuirani vjeroučitelji slažu u tome da usred globalnih kušnji pandemije i potresa njihove osobne kušnje doprinose pročišćavanju, jačanju i rastu u vjeri i autentičnom svjedočanstvu kršćanskoga života. U odnosu na neke nove naglaske u odgojno-obrazovnom radu s djecom i mladima intervjuirani vjeroučitelji navode da treba pročistiti govor djece i mladih od »bolesti« psovke; razvijati kod mladih krjepost čistoće; razvijati krjepost strpljivosti te ustrajnost u činjenju dobra; njegovati čitanje Biblije; njegovati još veći smisao za sve oblike karitativne pomoći; razvijati suradnju sa župnom zajednicom i obiteljima; raditi na još kvalitetnijem uvažavanju i prihvaćanju različitosti kroz prisutnost romske i druge djece u školskom odgojno-obrazovnom sustavu.

Posljednja ohrabrujuća misao do koje se došlo uvidom u rezultate kvalitativnoga istraživanja koji su elaborirani i interpretirani u ovom znanstvenom radu upućuje na činjenicu da su izazovi pred pandemijom i potresom pokrenuli još jače angažiranje vjeroučitelja u Crkvi i suvremenom svijetu, a prepoznata je u iskazu jednoga vjeroučitelja iz srednje škole:

»A što se tiče nas vjeroučitelja meni se čini da je jedna od ključnih stvari da budemo prisutniji u crkvenoj i općoj javnosti, da se naš glas čuje, da se naš stav vidi, da budemo oni koji će moći progovoriti o nekim stvarima ne kao učitelji, ne kao Učiteljstvo, nego kao svjedoci. To je prva stvar. Druga stvar ono što mi se čini važnim jest to da treba neprestano raditi, tj. izgrađivati eklezijalnost vjeroučitelja tako da budemo prvenstveno ljudi poniznog služenja a ne intelektualnog prenemaganja, jer nama treba poniznih slugu koji će dopustiti da nam Isus opere noge i da mi jedni drugima također peremo noge (usp. Iv 13, 1–17).«⁶⁷

⁶⁷ K. A. JURIC, *Odgojiteljice te vjeroučitelji i vjeroučiteljice pred izazovima pandemije i potresa*, Intervju br. 2.

EDUCATORS AND RELIGIOUS TEACHERS BEFORE THE CHALLENGES OF THE PANDEMIC AND THE EARTHQUAKE

Kata s. Amabilis JURIĆ*

Summary: *Based on the theological-catechetical, religious-pedagogical, and sociological literature, the paper presents the results of qualitative research on the reflections of educators, religious teachers, and principals of Zagreb and Sisak-Moslavina counties on the extent to which the Christian faith helps to find meaning in times of crises due to the pandemic and the earthquake, and does it provide firm hope and support in different circumstances to improve the quality of life in preschool institutions, Centers for Education, primary and secondary schools. The first part of this scientific paper briefly explains the methodology of qualitative research, which provides the possibility of more detailed and deeper consideration and understanding of the problem researched. The second part of the paper brings the statements of the participants of this in-depth interview and their thoughts regarding the challenges set before them by the pandemic and the earthquake. They provide a deeper understanding of the perception of the current situation in educational institutions, with emphasis on spiritual and religious experiences of the time we live in. The results show that despite the general feeling of fear, anxiety, insecurity, angst, and loss, the interviewed religious teachers manage to cope in these times bravely and boldly, thanks to their trust in God, prayer, faith, and hope, which is evident in their even more involved and dedicated work with children and young people.*

Keywords: *pandemic, earthquake, educators in preschool institutions, religious teacher, qualitative research, in-depth interview.*

* Asst. Prof. Kata s. Amabilis Jurić, Ph.D., Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Vlaška 38, P. O. box 432, 10000 Zagreb, Croatia, sestraamabilis@gmail.com